

Luhačovický koktejl

Jak se žije ve městě podřízeném cestovnímu ruchu?

Obyvatelé turisticky exponovaných cílů často pociťují vůči vlastnímu městu odcizení. Platí to i pro jihomoravské Luhačovice. Kde se místní schovávají před turisty a existuje způsob, jak by mohli dostat své město zpátky?

ANETA KOHOUTOVÁ

Veřejný prostor v Luhačovicích se podřizuje spíše lázeňským hostům než místním. Foto Aneta Kohoutová

Luhačovice jsou známé především jako lázeňské město. Kolonáda, oplatky, secesní stavby Dušana Jurkoviče, relax a wellness jsou podle internetového vyhledávače klíčová slova, jež město charakterizují. Co se ale skrývá za tímto vytyčeným rámcem? Jak vnímají Luhačovice místní usedlíci? Se Šimonem Mackem z Katedry vizuální antropologie pardubické univerzity jsme se pokusili najít odpovědi na tyto otázky v našem loňském výzkumu s pracovním názvem *Po stopách lokálů*. S malým sešitem a tužkou v kapse jsme se čtrnáct dní toulali po Luhačovicích a snažili se od zdejších obyvatel zjistit, které místo ve městě je jejich nejmilejší a jaké zážitky nebo vzpomínky se k němu pojí. Naschvál jsme ale pátrali mimo lázeňský areál, zajímalo nás totiž, jak vypadá město mimo kolonádu. A existují vůbec takové „druhé“ Luhačovice?

Za hranice města

Dojmy, které si z měst odnášíme, bývají často silně spojeny s vlastní zkušeností. Z mozaiky prožitků si skládáme pocitové mapy, jež nás vážou ke konkrétním místům. V Luhačovicích jsme se zaměřili na historii města vycházející ze vzpomínek a zážitků lidí, kteří na daných místech žijí. Vycházeli jsme z předpokladu, že města, jež jsou významnými turistickými cíli, mají velmi specifickou pozici, kterou lze nejlépe popsat jako odcizení. Termín odcizení je zakotven v marxistické teorii, ale v tomto případě nejde o odcizení od sebe samého či od vytvoření vlastní práce, ale od veřejného prostoru jako sdíleného místa, jež by mělo být přístupné všem, a to nejen svou materiální, ale i hodnotovou podstatou. Celý problém rámuje otázka, kterou umně vystihla Hannah Arendt v knize *Vita Activa* (1958, česky 2007): představte si skupinu lidí, která sedí kolem jednoho stolu – rozděluje stůl spolusedící, nebo ho vnímáme jako jednotící prvek? Stejným způsobem můžeme zkoumat i vztah obyvatel k veřejnému prostoru.

Luhačovice jsou v podstatě rozděleny na dvě části, na lázeňskou, kde se v nádherných vyřezávaných kulisách odehrávají v pravidelných měsíčních intervalech etudy hostů, a druhou, kde se po práci chodí do hospody k Matovi a na ostružiny do kopců. Dělicí bod není v tomto případě nijak abstraktní, místní shodně ukazují na vlakové nádraží. Malá, folklorními motivy pomalovaná budova, z níž se lokálové vydávají doprava a lázeňští návštěvníci na opačnou stranu. Určitým symbolem je i fakt, že v Luhačovicích končí koleje. Když se ptám na nejoblíbenější místo pracovnice přepážky Českých drah, posílá mě na oběd do přilehlého

bistra s poetickým názvem Asia Princ. „Když se na vás valí lidi jako kaštany a máte jen půlhodinku času na oběd, skočíte k Princovi.“

V našem výzkumu jsme poměrně často narazili na to, že většina zážitků a vzpomínek se váže k hospodám, anebo k místům mimo město, v přírodě. Naše snaha zahrnovat vzpomínky místních hranicemi obce proto většinu dotazovaných poměrně zaskočila. Rádi stoupají z údolí nad město, do kopců. Láká je ztrácat se v lesích, bloudit po neprošlapaných cestách a dívat se na lázeňské hemžení z ptačí perspektivy. Například ze spojnice několika nejoblíbenějších bodů jednoho z pracovníků továrny Zálesí jsme vytvořili takzvaný okruh po práci. Od barevných paneláku šplhá kolem zahrádkářské osady směrem k letišti. Cesta je strmá a porostlá ostružiním a špendlíky. Mísí se v ní výhledy na učesané louky a divoké lesy se stády srn. Na miniletišti, pokud budete mít štěstí, můžete být svědky vzletů i hladkých přistání. Pak následuje zase trocha stoupání úrodnou krajinou po oblém hřebeni k Hornímu dvoru přes hluboké lesy plné hub a borůvek k zářivě zelenému Jezírku lásky a oboře. Z hřebenu dolů vede několik cest přes lázně nebo mezi rodinnými domky až k zámečku či přímo do hospody U Mata pro pivní odměnu.

Nejraději na hřbitov

Naše původní snaha spojit město a vzpomínky nakonec vyústila v další, mnohem naléhavější otázku, která se týká práva na město. S tímto termínem přichází na sklonku šedesátých let filosof Henri Lefebvre, jenž varuje před komodifikací a kapitalismem, protože potlačují právo občanů aktivně se podílet na tvorbě města. Z dalších myslitelů na něj navazuje třeba geograf David Harvey, který mluví o kolektivním právu, jež zajišťuje jedinci možnost změnit město tím, že změní sám sebe. Z našeho čtrnáctidenního pátrání totiž vykryštoval jeden velmi důležitý fakt – místní často nepovažují Luhačovice za vlastní. Odcizení od prostoru, ve kterém žijí, bylo jedním z ústředních motivů našich rozhovorů.

Většina z náhodně oslovených kolemjdoucích využívá město pouze jako tranzitní prostor mezi domovem, cestou do práce a nákupem. Některé místní nakonec přece jen přesvědčíme, aby se zamysleli nad prostorem, ve kterém žijí, a zkusili ho popsat. Ráda vzpomínám na rozhovor se dvěma staršími dámami, které celé dny seděly na lavičce za stánkem s rychlým občerstvením. Tahle lavička, zasazená do rodinné zástavby, nebyla za dobu našeho luhačovického průzkumu snad nikdy osiřelá a její

dvě strážkyně nás hned vítaly se slovy: „Tady je to nejlepší, žádný auta, kam bychom taky furt chodily. Prostě tahle lavička je to nejlepší z Luhačovic.“ Další z respondentů vidí situaci podobně: „Já se vám přiznám, já chodím nejraději na hřbitov. Je tam klid.“

Měřítkem příjemnosti je v Luhačovicích (ne) přítomnost turistického ruchu. Ten ovládá celý střed města, a místní tak vylučuje z možnosti podílet se na jeho tvorbě. Dotázaní obyvatelé Luhačovic si proto nejvíce cení míst, která bychom mohli označit jako zašívárny, jež mají daleko k Harveyovým a Lefebvovým myšlenkám o kolektivním právu na změnu. V posledních dnech našeho pátrání ale přece jen narážíme na malou oázu komunitního ducha, sdílenou zahrádku v centru, která je jedním z prvních zdejších sousedských počínů. Místní jsou k ní zatím trochu nedůvěřiví, ale mezi trávou tu spolu se semínky dýně začíná klíčit také veřejný sousedský život. Zakladatelka zahrady nás pak dále provádí městem a ukazuje jeho netušené možnosti i slepé ulice, ve kterých vidí další potenciál pro komunitní život luhačovických obyvatel.

Jak ale dostat místní z osamělých laviček, hřbitovních zákoutí a hospody U Mata do víru veřejného života? Na roli politické reprezentace města v komunitních záležitostech nahlíží většina oslovených skepticky, někteří otevřeně reagují zcela negativně. Všechno se zde podřizuje turistickému ruchu, včetně kulturního života a služeb, které jsou zacíleny převážně na lázeňské hosty. Existují ale i výjimky, například Luhačovický okrašlovací spolek Calma, Nadační fond Pramen Luhačovice nebo multižánrový festival Luhovaný Vincent. Výchozí pozice těchto aktivit je ale zásadně ztížena komodifikací veřejného prostoru.

Jiný obraz

Naše požadavky na město jsou neoddelitelné od našich sociálních vazeb, vztahu k okolí nebo sdílených estetických hodnot, upřesňuje svůj postoj David Harvey. Z pohledu pouhého pozorovatele se zdá, že kromě odcizení prostorového, které rozděluje město na dvě části, v sobě Luhačovice skrývají i určitou bariéru komunitního rázu. Snažili jsme se dát dohromady mozaiku míst a prožitků s nimi spojených a vytvořit mapu příběhů místních obyvatel. Z mapy se nakonec stal katalog postřehů, zážitků a vzpomínek – luhačovický koktejl, který umožňuje nahlédnout alternativní obraz města. Obraz neturistický, žitý – obraz, který je často opomíjený, i když má své nesporné kouzlo.

Autorka je doktorandka filosofie na FF UPCE.